

Козаченко О.М.

УДК 811.161.2

ТЕМАТИЧНА ВІДНЕСЕНІСТЬ, ЕТИМОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НОМЕНІВ-НАЗВИ НАПОЇВ ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ТЕКСТІ «ЕНЕЇДИ» І.КОТЛЯРЕВСЬКОГО

„Енеїда” І.Котляревського стала своєрідною декларацією українства, знаковим явищем, що репрезентувало ідентичність цієї спільноти, передусім у її етнічно неповторних рисах. Саме навколо комедії відбулося гуртування широкого українського загалу. Національна ідентичність спирається на свідомий вибір і залежить від осмислення окремою особою, етнічною групою, нацією історичних, політичних, громадянських, духовних цінностей. Національне як соціокультурне пов'язує людей загальною тональністю буття”, яких неможливо позбутися. Особливо це стосується мови, яка є маркером національної незалежності. Текст „Енеїди” привертає увагу тим, що визначило місце І. П. Котляревського в українській мові, а саме: численний мовний матеріал, що являв собою найбільш уживану розмовну лексику.

Дослідженням поеми „Енеїда” І. П. Котляревського займалися кілька поколінь науковців. Основи дослідження твору закладали такі вчені, як: В. Ващенко (1955), П. Плющ (1959), А. Шамрай (1951), Ю. Шевельов (1940). Але зацікавленість і мовним, і літературним матеріалом „Енеїди” спонукає також сучасних учених продовжувати вивчати поему. Це такі учені, як Є. Кирилук (1981), Є. Нахлік (1994), В. Русанівський (2002), Г. Столярова (2003), В. Шевчук (2003) та інші. „Енеїда” розглядалась як з погляду літературознавства, так і з точки зору аналізу мовних одиниць та особливостей їх функціонування в тексті поеми. Досліджувався стиль твору (С. Єрмоленко), фольклорні мовні елементи (Ю. Дябищева-Росовецька), православна тенденція в системі художнього мислення І. Котляревського (В. Пашенко), риторика і політика в „Енеїді” (М. Павлишин), акцентологічні особливості мови „Енеїди” (В. Спрішевська, А. Зинякова), розглядалася й лексика твору (І.Подолька), проте номен на позначення напоїв спеціально не досліджувалися.

Текст „Енеїди” привертає увагу й тим, що визначило місце І. П. Котляревського в українській мові, а саме: численний мовний матеріал, що являв собою найбільш уживану розмовну лексику. Саме тому об'єктом нашої уваги стали лексеми на позначення напоїв.

Мета наукової розвідки – відмежувати шар лексики, на позначення напоїв, розподілити ці назви на традиційні, обрядові види, виявити запозичені назви, а також встановити особливості їх тематичної віднесеності та подати етимологічний коментар щодо виникнення деяких із них.

Виділення зазначених номенів в окрему групу можливе за умови наявності в їх семантиці інтегрального значеннєвого елемента – напій. На цій підставі аналізові підлягатимуть такі назви: *брага, горілка, сивуха, сливянка, мед, пиво, сирівець, калганка, варенуха, горілка з імбиром, грушевий квас, ренське вино з курдимомом, пиво чорне з лимоном, заморські вина, сикизка, доренівка, кримська дулівка (айвовка), будянка, охтирський мед, пунш, пальонка*.

Центром досліджуваної групи є номен *горілка*, який трапляється в тексті „Енеїди” 18 разів. Думаємо, це не випадково, оскільки етнографи відзначали, що, „... одним з основних споживчих напоїв під час свят на Україні є тепер, безперечно, горілка, а всі інші є виключно її різновидами” [2, с. 84]. Протягом віків у народі вироблялося різне ставлення до цього напою. Від позитивного до негативно-глузливого. Споживання горілки є чи не провідною супровідною символічною дією вітальної подорожі Енея, своєрідним захистом від страхів переслідування через уникнення свідомості, тобто через несвідоме вислизання героя з буття внаслідок запаморочення свідомості: „Щодень було у них похмілля, Пилась *горілка*, як вода; Щодень бенькети, мов весілля, Всі п'яні, хоть посунься куд...” [3, с.16]. Цю п'яну затемнену свідомість, що звільняє радісне буття, постійно підкреслює Котляревський. До цієї свідомості письменник апелює. Згадуючи минуле, зокрема Запорізьку Січ („Жінок там на тютюн міняють, \ Вдень п'яні сплять, а крадуть в ніч”) [2, с. 169]. Заради справедливості додамо, що вживання спиртних напоїв у похідних умовах серед козаків заборонялось. Порушення цієї заборони каралося смертю. На морі п'яничку просто викидали з чайки. Хоча пізніше ця заборона перестала виконуватись, і багато хто із старшин у походах возив у обозі куфи з горілкою і торгував нею.

Номен *горілка* з'явився і міцно закріпився в українському лексиконі не випадково, оскільки, сформувалася своєрідна культура споживання цього напою, що міцно поєдналася із певними традиціями, ритуалами. [2, с.83]. Запрошуючи до столу, господар пропонував частуватися горівочкою, розділити з кимось кубок з напоєм – означало подружитися, побрататися. Нею зустрічали дорогих гостей: „Ацест Енею, як би брата, Велику ласку показав, І, зараз попросивши в хату, *Горілкою* почестовав...” [3, с.26]

Текст „Енеїди” підтверджує активність вживання цієї назви, в поемі містяться чимало ілюстрацій з цієї лексемою: І зараз миттю всі пустились *Горілку*, м'ясо куповать...[3,с.27];Сиділи, руки поскладавши, Для них все празники були; Люльки курили, полягавши, Або *горілочку* пили... [3, с. 73], *Горілка* з пляшок булькотіла... [3, с.86]; Еней не марно тратив врем'я, По-молодецьку закурив: *Горілку*...Поставивши перед ватагу...[3, с. 90]; *Горілку* всю повипивали, Як на вечері косарі...[3,с.91]; Еней оставив із носатку Було *горілки* про запас [3,с.91]; Які на світі тільки єсть: .... *горілка*, Рушник, ніж, ложка і тарілка [36, с. 96]; Пили *горілку* до

ізволу І їли бублики, кав'яр [3 , с. 98]; Турн, по воєнному звичаю, 3 *горілкою* напившись чаю [3 , с. 100];

Горілка у практиці народного споживання безперечно не могла не зазнати певних модифікацій щодо рецептури приготування. Існувало чимало різновидів цього напою, дещо удосконалених, які також можна віднести до суто традиційних. Ось у тексті твору зразок „досконалої „горілки : „Або *горілочку* пили, Не тютюнку і не пінну, Но третьопробну, перегінну, Настояною на бодян; Під челюстями запікану, І з ганусом, і до калгану, В ній був і перець, і шафран... ” [3,с. 73]. У наведеному фрагменті „першосортну „горілку Котляревський порівнює з менш якісними її різновидами. Наприклад, *горілкою тютюнковою*, тобто настояною на тютюні, через що від неї швидше п'яніли. Як бачимо, від часу написання „Енеїди” вимоги щодо якості алкогольних напоїв не зазнали суттєвих змін. Автор у цьому ж фрагменті розкриває секрети приготування більш якісної горілки. Тут згадується про горілку, „настояною на бодян” себто виготовленої з використанням ароматичної вічнозеленої рослини. Міцний напій навіть „запікали під челюстями”. Челюсті – вихід хатньої печі у вигляді арки між припічком і внутрішньою частиною печі. До челюстей можна досягти рукою, тут можна щось розігрівати, смажити та ін. *Ганусівка*-наливка, настояна на анісі (ганусі), трав'янистий ефіроносній рослині. *Калганівка* - настояна на калгані, корінь якого також використовують для лікування хвороб у народній медицині. Вишуканості міцному напоєві надавали завдяки використанню у рецептурі приготування перцю та шафрану. Шафран (у Котляревського - шафран) – у давнину особливо цінна привозна спеція . Має надзвичайно сильний пряний запах, настоякам надає помаранчево-червоного кольору. Деякі етнографічні джерела, наприклад, Г. Лозко в роботі „Українське народознавство”, зазначає, що для виготовлення настоянок брали переважно вишні або сливи, заливали двадцятиградусною горілкою й ставили у тепло для бродіння. Цей напій був значно міцніший за наливки, цінувався вище і виготовлявся головним чином у заможних селян або у поміщицьких господарствах. Настоявали горілку і на цілющих травах, корінні, після чого напій набував лікувальних властивостей. Іноді, щоб підсилити процес настоювання, у горщик вкладали коріння, трави й спеції, заліплювали тістом і ставили у теплу піч. Така настояка називалася запіканкою, запіканкою. Наливки робили із звіробою, материнки, шавлії, деревію і т. ін. У тексті поеми є назва, яку можна трактувати, як різновид горілки. У коментарі до „Енеїди” Ставицький О.Ф. стверджує, що „*пальонка* - це вид горілки” [3, с. 276] : „Попався Ретус Евріалу, Сей не зовсім іще заснув; Приїхавши од Турна з балу, *Пальонки* дома ковтонув...” [3,с. 144].

У словнику вказується дещо видозмінена назва, яка побутує і тепер у діалектному вживанні – „*паленка*”. Згідно вказаного джерела, така назва використовується переважно на Заході країни для позначення „горілки-сливовиці” [1, с. 877]. Паленчарнею ж називається місце її приготування, або місце приготування будь-якого виробу такого гатунку, себто *винокурня*. Номен *пальонка* використовується у тексті „Енеїди” двічі.

Зауважимо, що назви міцних напоїв не завжди свідчили про те, що вони відрізнялись від звичайної „простої” горілки за рецептурою. У словникових статтях на пояснення таких назв звичайно подається уточнення : „ те саме, що й горілка”. Нами зафіксовані також назви напоїв, які фактично є горілкою, але низької якості. Зокрема, *чикилдиха* – назва гіршого гатунку горілки : „ Він син був богобоязливий, По смерті батька не цуравсь. В сей день його отець опрягся, Як *чикилдихи* обіжрався,– Анхиз з горілочки умер...”[3 , с.26]. Як впливає з наведеного уривку, надмірне споживання такого неякісного напою призводило до трагічних наслідків. Котляревський в поемі досить часто (15 разів) використовує ще одну назви неякісного різновиду горілки – *сивухи*. Словник подає визначення *сивухи*, вказуючи також на особливості технології її приготування, а також на те, що знижує її якість : „ звичайна, невисокого гатунку горілка, *недостатньо очищена* (горілка взагалі)” [2, с. 1311]. Ось випадки використання цього номена у „Енеїді” : Зевес тогді кружав *сивуху* І оселедцем заїдав... [3, с.10]; Пили на radoщах *сивуху* І їли сім'яну макуху...[3,с.13];А що ти робиш, п'єш *сивуху*? Зо всього горла закричав...[3, с.19];Цєбри сивушки там стояли...[3, с.27];Хто пив тут більш од всіх сивухи...[3,с.28]; Примчали з казанок *сивухи*...[36 , с.30];Як більш *сивухи* натягнуся...[3, с.32];*Сивуху* так, як брагу, хлище [3, с.32]; Медок,*сивушку* попивали Без просипу неділь із п'ять...[3,с. 35];І після неї облизався, *Сивушки* чарочку налив...[3, с.43]; Поплакавши і поридавши, *Сивушкою* почаствувавсь...[3, с.44]; Сивушки зараз ковтонили По ківшику, і не здригнули... [3, с.90]; Сивушки в кубочки наливши, І могорич всі запили...[3 , с.92];Сивушки же трохи не з спуст...[3 , с.93]. Наведені приклади також свідчать, що така неякісна горілка не дуже приємна на смак, однак герої поеми споживають її досить часто и у значних обсягах. Як видно з тексту поеми, рецептуру приготування сивухи також вдосконалювали. Котляревський згадує *сивуху –будянку*. *Будян*, або *бодян* – „ ароматична вічнозелена олійна рослина” [3,с. 90] : „Рогатого скота з Лип'янки, *Сивухи* відер з п'ять *Будянки*, Сто решетилівських овець” [3 ,с.98].

Серед традиційних горілчанних виробів фіксуємо й таку відому назву, як *первак* , хоча у самому творі із наливкою, квасом першого настою, горілкою від початку відгону Котляревський порівнює безалкогольний напій „...квас, на виготовлення якого йшли груші-дички” [3 , с.257] : „ Така дівча – кусочок ласий, Заслинився, як глянєш раз; Що ваші гречеські ковбаси! Що ваш *первак* грушевий квас...” [3, с.88].

Сам *первак* як напій герої у поемі не вживають. В „Енеїді” згадано також такі види малоалкогольних та безалкогольних напоїв : *мед*, *пиво*, *брага*, *варенуха*, *сирівець*, *квас*, *чай*. Номен *мед* використовується у тексті найбільше (7 разів).Двічі Котляревський використовує мед як назву продукту бджільництва. Причому одного разу це - таки напій із цього солодкого продукту : „Сити із медом наситили”

[3, с.27] – тобто розвели водою (квасом) *мед*, настояли *мед* на чому-небудь. У даному випадку *мед* використовується тут як напій на поминальному обіді. Спершу виготовляли медову ситу, заправляли її запареними шишками хмелю та залишали у теплі на кілька днів, а то й тижнів. Готовий мед переціджували і вживали охолодженим. Залежно від терміну витримки, мед був слабшим або міцнішим. У середньовіччі жодна учта, жодне свято не обходилося без меду. Тільки у піст церква обмежувала споживання цього смачного напою. З плином років занепад бджільництва на Україні поступово спричинився до зменшення виробництва меду. Вже на початку ХХ ст. він став великою рідкістю на святковому столі селянина. Ось випадки використання цього номена у „Енеїді”: І кубками пили слив'янку, *Мед*, пиво, брагу, сирівець... [3, с.13]; Де чоловіки їх гуляли, *Медок*, сивушку попивали... [3, с.35]; Якому – *меду* та горілки, Якому – молодіці, дівки... [3, с.45]; По-молодецьку закурив: Горілку, пиво, *мед* і брагу. Поставивши перед ватагу... [3, с.90]; Пивце, винце, *медок*, горілка, Рушник, ніж, ложка і тарілка... [3, с.]; Прийшов до тебе на одвагу, Не думавши, як приймеш ти... Чи буду пити *мед*, чи брагу... [3, с.124]; Побачив Турн собі зневагу, Не *мед* дають тут пити, а брагу... [3, с. 171].

Номен *пиво* також досить часто вживаний (4 рази). Цей напій виготовляли з ячменю, хмелю й солоду, іноді з ячмінно-просяної суміші. У середні віки слов'яни широко споживали пиво. Але починаючи з ХІХ ст., з розвитком browарень та встановленням монополії на виробництво пива й горілки, пивоваріння у домашньому побуті поступово занепадає. У коментарі до „Енеїди” пиво зараховується до „найдавніших, відомих у нас напоїв” [3, с.223], а тому немає жодних сумнівів, що і у Котляревського це - слабоалкогольний напій, що виготовляється звичайно з ячмінного солоду і хмелю.

Номен *брага* визначається і як різновид *пива* і як „відходи горілчаного виробництва” [1, с.95]. Вказівка на якість цього напою наявна і у Котляревського: „Пили, як *брагу* поросята” [3, с.28]. Сам автор у творі визначає низьку якість браги, порівняно із медом: „Побачив Турн собі зневагу, Не *мед* дають тут пити, а *брагу*, І коси на траву найшли” [3, с.171]. Отож *брагу* могли вилити худобі. Можливо, у якомусь значенні це могла бути „закваска” для традиційного самогону. „*Брага*» від „*бродити*, *бродіння*”. Лише спільність у технології приготування браги і пива (процес бродіння) могла поєднувати ці два напої. Отже, якщо врахувати, що *брага*- це також „спиртний напій різної міцності, рід пива” [1, с. 95], можна стверджувати, що *пиво* користується неабиякою повагою у героїв поеми, адже трапляється у тексті (разом із номеном *пиво*) 11 разів: Лемішку і куліш глтали І *брагу* кухликом тягли... [3, с.10]; І кубками пили слив'янку, *Мед*, пиво, брагу, сирівець... [3, с.13]; Еней тоді купався в *бразі* І на полу укрившись ліг... [3, с. 19]; Цебри сивушки там стояли І *браги* повнії діжки... [3, с.27]; Сивуху так, як *брагу*, хлище, Я впарубках кохаюсь сих ... [3, с.32]; Якусь німецьку, не тутешню, А запивали все *пивцем*... [3, с.74]; По-молодецьку закурив: Горілку, пиво, *мед* і брагу. Поставивши перед ватагу... [36, с.90]; І *пиво* чорнеє з лимоном... [3, с.93]; *Пивце*, винце, *медок*, горілка, Рушник, ніж, ложка і тарілка... [3, с.96]; Прийшов до тебе на одвагу, Не думавши, як приймеш ти; Чи буду пити *мед*, чи *брагу*... [3, с.124]; Зевес їй оддавав повагу І послав од столу брагу, Яку Юнона лиш пита... [3, с.136].

Варенуха згідно визначення у словнику, – це „горілка, зварена з медом і сухими фруктами та ягодами...” [1, с.112]. Однак, сам Котляревський надав цьому номену дещо іншого значення. Варенуха у нього (згідно коментаря самого автора) – „це хлібне *вино* або наливка, варені з сухими плодами, медом і пряним корінням” [3, с.226], тобто за характеристиками цей напій менш міцний, ніж звичайна горілка, зате більш вигадливий за технологією приготування, а відповідно і за етикетом вживання: „А послі танців *варенухи* По филижанці піднесли; І молодіці-цокотухи Тут баяндраси понесли...” [3, с.14]. Додавання меду та різноманітних прянощів надає, звичайно, певної вишуканості такому напоєві. Етнографи стверджують, що для *варенухи* готували узвар із сушених груш і слив, протягом ночі настоювали, відціджували, додавали червоний гострий перець (щоб забивало дух), м'яту, чебрець, материнку і, по можливості, заморські спеції - гвоздику, корицю, духмянний перець. Потім цю суміш парили з медом у печі й подавали у гарячому чи холодному вигляді [1, с.35]. Дехто з заможних господарів додавав до варенухи трохи горілки. У ХІХ ст. горілки на урочистостях вживали мало і *варенуха* успішно її заміняла. Цей напій був у великій пошані і в запорозьких козаків. Варенуху подекуди й зараз готують на Середньому Подніпров'ї, Полтавщині, Слобожанщині.

У переліку назв безалкогольних напоїв найбільш уживаним є *сирівець* (Котляревський вживає його у поемі двічі): І кубками пили слив'янку, *Мед*, пиво, брагу, *сирівець*... [3, с.13]; Дидона рано ісхопилась Пила з похмілля *сирівець* ... [3, с.14]. *Сирівець* – „напій, виготовлений із залитих кип'ятком і настояних протягом певного часу житніх сухарів; хлібний квас” [1, с.1320]. Сирівець, як виявляється, – це взагалі звичайний хлібний квас. Він і тоді за смаком і за кольором був подібним до такого, який і зараз продають у бочках на вулиці. Номен *квас* у тексті „Енеїди” зустрічається лише одного разу: „Що ваші гречеські ковбаси! Що ваш первак грушевий *квас*” [3, с. 88]. Улюбленими напоями на Україні здавна були різноманітні кваси: сирівець (хлібний квас), буряковий, фруктові, ягідні, виготовлені з соку дерев [4, с. 35]. Буряковий квас для пиття вживали нечасто, здебільшого він слугував основою, заправкою для борщів тощо. Це був сезонний напій: виготовляли його восени, після збирання городини, і прагнули зберегти до пізньої весни, до нового врожаю буряків. Котляревський згадує у поемі якраз квас, виготовлений із груші. У лісостепових районах України готували фруктові та ягідні кваси. Здебільшого для цього використовували дикі груші та яблука, терен. Плодам давали влжати, потім їх декілька разів перемивали і щільно вкладали у діжку, яку вистилали житньою соломою. Груші-гнилички чи яблука-кислички заливали

холодною водою й залишали на декілька тижнів у теплому приміщенні. Іноді для смаку вливали кілька ложок піспи (завареної, як кисіль, житньої муки). Коли квас укисав, дїжку ставили у прохолодне місце. Вживали як квас, так і плоди. У подібний спосіб готували й квас з ягід, здебільшого дикоростучих. Їх виготовляли переважно на Поліссі з калини, журавлини чи брусниці (калиновник, ягідник, брусничник). Навесні, у період руху соків, збирали й пили свіжий березовий і кленовий сік, а також переробляли їх на квас. Зібраний у дїжку сік заправляли калиною, брусницею чи журавлиною, додаючи медовий стїльник або просто вошину. Іноді для смаку додавали підсмажені. Зерна ячмінного солоду, житні сухарі квас бродив протягом тижня, потім його ставили у льох, аби пригальмувати процес ферментації. Березовий квас готують і зараз. Квас використовували для урочистих гостин, але здебільшого у повсякденному харчуванні. Буденність цієї страви добре підкреслена у приказці: Вчора *квас*, нині *квас*, нехай чорти мучають нас.

Останнім з переліку неалкогольних напоїв є *чай*. Котляревський використав його лише одного разу: „ Турн, по воєнному звичаю, з горілкою напившись *чаю*, Сказать попросту, п'яний спав...” [3, с.100].

Чай, як зазначає етнограф Артюх Л.Ф., порівняно недавній у традиційній українській кухні напоїв. Здавна замість чай пили заварені трави звіробою, материнки, чебрецю, м'яти, листя й цвіт суниці, пелюстки шипшини і троянди, липовий цвіт, свіжозрізані гілки вишні, малини, смородини, сливи. Їх вживали і як ліки. З другої половини XIX ст. з розвитком торгівлі споживання чай на Україні проникає і у селянський побут. Враховуючи запити селян, торговці додавали до чайного листу січену м'яту, березові бруньки, знижуючи таким чином ціну чаю, але водночас і його якість. Протягом XX ст. чаювання дуже поширилося і у міському та сільському середовищі стало повсякденним явищем [4, с.134].

Деяко екзотичними для часів Котляревського може виявитися номен *пунш*. Пунш – „ (від англ. punch, від інд. панч - п'ять) міцний спиртний напій з рому, коньяку, вина тощо з цукром, водою, лимонним соком і т ін., що його подають до столу підігрітим” [1, с.1189]. Безперечно, у Котляревського цей напій мав значно бідніший перелік інгредієнтів. Про додавання коньяку, рому, лимонного соку тут не йдеться. Можемо зробити припущення, що автору була відомою технологія (або частина технології) приготування, а саме підігрівання розмаїтого за складниками напою. Пунш часто використовували з лікувальною метою як профілактичний засіб лікування застудних захворювань. Котляревський прив'язує назву напою до середовища військових: „ Так в армії колись велось; Коли влюбився чи програвся, То *пуншу* хлись – судьба поправся! Веселле в душу і влилось...” [3, с.132].

Таким чином, розглянутий мовний матеріал засвідчує широку варіативність у функціонуванні в українській культурі назв традиційних і обрядових напоїв. З розмовної народної мови І.Котляревський бере не лише лексику, але й саму структуру речень, матеріальність уявлень, наглядність і предметність зображуваних образів і предметів, різноманітну з погляду походження лексику.

Джерела та література

1. Великий глумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2002. – 1719 с.
2. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології / Х. К. Вовк. – К. : Наукова думка, 1995. – 246 с.
3. Котляревський І. П. Енеїда / І. П. Котляревський. – К. : Радянська школа, 1989. – 286 с.
4. Лозко Г. Українське народознавство / Г. Лозко. – К. : Зодіак, 1995. – 368 с.

Косенко Е.

УДК 811.161.2:81 367.332.8

ПРОБЛЕМА СТАТУСУ ЗВ'ЯЗОК У ТРАДИЦІЙНОМУ ТА СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

У теоретичному вивченні зв'язок маємо різні кваліфікації їхнього статусу, що зумовлено науковими засадами використаних підходів. Суть першого підходу, відомого ще як виноградівська класифікація слів, полягає у виокремленні зв'язок в “особливу категорію часток”, названу частками-зв'язками, які разом із власне-частками, приєменниками та сполучниками формують систему часток мови, що поєднується із семикомпонентною системою основних частин мови [1, с. 43 – 44, 675]. Услід за Л.В. Щербою, В.В. Виноградов виділив у російській мові лише одну справжню зв'язку – це *быть*, що має форми особи, числа, роду (в минулому часі), часу та способу. Вона не є дієсловом, хоч має дієслівні форми, не виражає дії і співвідноситься з дієсловом *быть* зі значенням існування як омонім. Решту зв'язок російської мови (*стать*, *становиться*, *делаться* та ін.) вважав гібридним типом слів, що поєднують функції дієслова і зв'язки [1, с. 675].

В українському мовознавстві деякі лінгвісти так само виокремлювали в системі часток мови зв'язку, але вже не як різновид власне-часток, а як самостійний складник поряд із “частками у власному розумінні”, приєменниками та сполучниками [5, с. 202 – 203]. Характерно, що до неї вони зарахували лише одне слово – *бути*, яке є омонімом до дієслова *бути* зі значенням “буття, існування”. Зв'язка *бути*, на думку цих лінгвістів, не є дієсловом, але зберегла дієслівні форми способу, часу числа та роду [5, с. 390 – 391].

Відповідно до другого підходу, що став панівним у мовознавстві, зв'язкою вважають семантично зневиразнений дієслівний зв'язковий компонент складеного присудка. “Дієслово складеного присудка, – зазначає І. Огієнко, – зветься зв'язкою (сорула) або помічним дієсловом, а ймення – присудковим додатком. Помічне дієслово чи зв'язка в'яже присудкове ім'я з підметом і надає йому часового характеру, цебто